

A RAJKAI ZSILIP KÉRDÉSE

A párizsi békeszerződés értelmezése

HOLLÓSI Gábor

főlevéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára)

„Dr. Kiss Roland elvtárs, belügyi államtitkár vezetésével Pozsonyban tárgyaló magyar küldöttség vasárnap [1947. december 22-én] befejezte a magyar-csehszlovák határrendezési bizottság munkáját. A Rajka határában vitás terület kérdésében megállapodás történt, amit még vasárnap alá is írtak. Kiseb kiigazításokkal a bizottság Rajka régi katasztrális határát vette alapul. Így Gutor-sziget nagy része 400 hold erdővel együtt Csehszlovákiához került. A rajkai zsilip magyar területen maradt.”¹ (Győri Munkás, 1947.)

1. A rajkai zsilip jelentősége és helye a békeszerződésben

A rajkai zsilipet 1907-ben államköltségen építették fel, azért, hogy a vízszabályozásban három szempontból is nagyon fontos szerepet lásson el. Egyrészt, hogy a Nagy-Duna és a Mosoni-Duna-ág övezte Szigetköz *árvízvédelmét* szolgálja, egyúttal védelmet biztosítva a Mosoni-Duna-ág másik oldalának. A rajkai zsilip megépítésével feleslegessé vált, hogy 40-40 km hosszú árvízvédelmi töltést kelljen kiépíteni a Mosoni-Duna-ág mindkét partján. Mindez azonban azt is jelentette, hogy ha a rajkai zsilip elzárása műszaki hiba vagy bármely más okból nem lehetséges, akkor a 40 km-nyi nyitott területen az árvizek akadálytalanul szétterülhetnek, 102 települést – köztük Mosonmagyaróvár és Győr városait – katasztrófával fenyegetve. Másrészt a zsilipet *belvíz-elvezetés* céljából emelték, hiszen ha a Mosoni-Duna-ágot két oldalról beszorítja a töltés, az árokhálózatokból a víz kiemelésének az egyetlen módja a gépi áttemelés. Töltések nélkül és a Mosoni-Duna-ág vízszintjének alacsonyan tartása

¹ Győri Munkás, III. 1947. december 23. (291). Online: http://www.archivnet.hu/politika/hatvan_eve_csatoltak_el_oroszvar_horvatjarfalut_es_dunacsunyt.html?oldal=9 (Letöltve: 2013. június 18.)

mellett viszont biztosított a természetes esés, a közvetlen levezetés. Harmadrészt, a zsilip lehetőséget biztosított a Mosoni-Duna-ág *vízi erejének kihasználására és hajózhatóvá tételére* is, tudniillik a rajkai zsilip egy kamra-zsilip felső főjeként épült ki, így az alsó hozzáépítésével azt hajózó csegeként² is használhatóvá lehetett tenni.³

Aligha meglepő tehát, hogy a zsilip Magyarországon tartása rendkívül fontos magyar igényként fogalmazódott meg a párizsi békekonferencián, illetve, hogy ezt az igényt később a békeszerződésben is respektálták: „Magyarország átengedi Csehszlovákiának Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsun községeket a jelen Szerződéshez I/A. alatt csatolt térképen megjelölt kataszteri területükkel együtt. Ennek folytán a csehszlovák határ ezen a szakaszon a következőképpen állapítatik meg: attól a ponttól kezdve, amely Ausztriának, Magyarországnak és Csehszlovákiának 1938. évi január hó 1-jén fennállott határai között közös volt, Ausztria és Csehszlovákia között a jelenlegi magyar-osztrák határ lesz a határ addig a pontig, amely a 134. magassági ponttól délre körülbelül 500 méterre (a rajkai templomtól északnyugatra 35 kilométerre) fekszik, ez a pont lesz ezentúl az említett három állam határainak közös pontja; innen az új határ Csehszlovákia és Magyarország között keletre fordul Rajka község északi kataszteri határát követve a Duna jobb partjáig addig a pontig, amely a 128. magassági ponttól északra körülbelül 2 kilométerre (a rajkai templomtól keletre 3,5 kilométerre) fekszik s amely pontnál az új határ csatlakozik a Duna hajózási fővonalában az 1938. évi január hó 1-jén fennállott csehszlovák-magyar határhoz; *a Rajka község határán belül fekvő zsilip és visszaeresztő csatorna magyar területen maradnak.*⁴ A fent leírt határok a jelen Szerződés I. számú mellékletét alkotó I. és I/A. jelű térképeken láthatók.”⁵

A térképbe azonban *tévesen* rajzolták be a határvonalat, az a dunacsúni védőgát-tól a visszaeresztő csatorna *déli* oldalán haladt, a rajkai zsilip eme fontos *tartozékát* Csehszlovákiának juttatva. A Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottságban⁶ he-

² A csege „olyan műépítmény, mely hajózó csatornáknál, úgyszintén hajózásra berendezett ama folyóvizeknél, ahol a kellő vízmélységet duzzasztó művek segítségével állították elő, arra szolgál, hogy közvetítésével a vízi járművek a csatorna v. folyó egyik bögéjéből a másikba juthassanak. A C[sege] közönségesen egy falazattal körülvett medence, mely éppen elég tágas arra, hogy egy, a folyón v. csatornán közlekedni szokott hajót (v. néha több ilyen is) magába fogadhasson; és mely úgy az alsó mint felső böge felől kapukkal elzárható bejárással van ellátva. Eme kapuk (rendesen kétszárnyúak, melyeket fekvésük szerint páronként felső és alsó kapuknak hívnak) folyás ellenébe, illetőleg a felső víz felé nyílnak, úgy hogy becsukott állapotukban ennek nyomása zárva tartja őket. [...]” *Pallas Nagylexikon*. Online: <http://www.kislexikon.hu/csege.html> (Letöltve: 2013. július 18.)

³ *Az Államtudományi Intézet jelentése*. „Vízügy” fejezet, 17–19. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX-J-1-k (Csehszlovákia ‘adminisztratív ügyiratok’ 1945-1964), 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz.

⁴ *1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés beikellyezéséről tárgyában*. 1. Cikk 4. c)

⁵ Uo. 1. Cikk 5. Ld. többek között a pozsonyi hídfővel kapcsolatban is: Dalibor M. KRNO: *A békéről tárgyaltunk Magyarországgal*. Budapest, kiadó megjelölése nélkül, 1990. Az eredeti kiadás 1947-es: Dalibor M. KRNO: *Jednali Jsme O MÍR S MAĎARSKEM*. Praha, Orbis, 1947.

⁶ A Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság összetételéről és feladatairól korábbi tanulmányunkban már rövid összefoglalást adtunk, ezért e helyen e kérdésekkel ismét nem foglalkozunk. HOLLÓSI

ves vita lobbant fel emiatt; a felek érvelésében a *nemzetközi szerződés értelmezésének módszereit* keressük a jelen tanulmányunkkal.⁷

2. Hol legyen az országhatár?

A magyar Határrendező Bizottság határkijelölő albizottságának tagjai 1947. október 2-án a Belügyminisztériumban ‘eligazító’ ülést tartottak,⁸ ez az ülés volt az, amelyen megfogalmazódott a magyar tárgyalási stratégia. Eszerint legelőször Rajka 1938. január elsejei, tehát az első bécsi döntést megelőző kataszteri határához kell ragaszkodni,⁹ mellyel Magyarországon marad Rajka teljes kataszteri területe, beleértve a Gútor-sziget egészét is. Amennyiben ezt az álláspontot nem lehetne sikerrel képviselni, akkor Rajka község Trianon előtti, 1918. évi kataszteri határában kell megállapodni. Ezzel ugyan Magyarország a Gútor-sziget nagy részét elveszíti,¹⁰ de a rajkai zsilip visszaeresztő csatornáját még mindig az ország területén lehet tartani. Ha így sem lehetne megállapodni, a magyar küldöttség¹¹ azzal fog ‘fenyegetni’, hogy az ügyet a nagyhatalmak elé terjeszti.¹² Ha megegyezés még így sem jönne létre,

---

Gábor: A Budapest-Bécs között csehszlovák területre eső szakasza. Egy 1947-es egyezmény és a nemzetközi jogi szolgálat kapcsolata. *Iustum Aequum Salutare*, IX, 2013, 207 (1). 83-96. Online: <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20131sz/06.pdf>

⁷ Tanulmányunkban tehát nem a Nemzetközi Bíróság 1950. július 18-án, a békeszerződések értelmezése ügyében kifejtett véleményével foglalkozunk, melyet szélesebb körben említ tankönyvi irodalmunk: Malcolm N. SHAW: *Nemzetközi jog*. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2008. 761–762. BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: *Nemzetközi jog*. Budapest, Aula, 2006. 82.

⁸ *Jegyzőkönyv a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának folyó évi [1947] október hó 2.-án a magyar belügyminisztériumban tartott üléséről*. MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz. Az ülésen jelen voltak: Kiss Roland belügyi államtitkár, az albizottság elnöke, dr. Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter a Külügyminisztérium, dr. Osswald György miniszteri osztályfőnök és dr. Mikó Tibor miniszteri osztálytanácsos a Miniszterelnökség, Czebe Jenő vezérkari alezredes és Bene András százados a Honvédelmi-, Telbisz Károly gazdasági felügyelő a Földművelésügyi-, dr. Bartha József miniszteri osztályfőnök a Közlekedésügyi- és Hazai István miniszteri osztályfőnök a Pénzügyminisztérium képviselőjében.

⁹ Mivel „Az 1938. évi november hó 2-án kelt bécsi választottbírói határozat rendelkezései semmi-eknek és érvényteleneknek jelentetnek ki.” *Párizsi békeszerződés* 1. cikk 4. a)

¹⁰ A Nagy-Duna tülös partján fekvő Gútor község már 1919-ben Csehszlovákiához került át, így a Nagydunán átnyúló, magyar területen maradt községrészét a ‘20-as években Rajka kataszteri határához csatolták. Tehát Rajka 1938-as kataszteri területe nagyobb volt az 1918-asnál.

¹¹ Rendszerint ezt a kifejezést használjuk a ‘delegáció’ vagy a ‘tagozat’ helyett, hiszen a zárójegyzőkönyv térkép mellékletén elhelyezett bélyegzőlenyomaton is „Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság Magyar Küldöttség” szerepel. MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Zárójegyzőkönyv”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz.

¹² A *párizsi békeszerződés* 39. és 40. cikke szerint. A magyar küldöttség mindezt csak fenyegetésnek szánta, az 1947. október 21-én kelt minisztertanácsi előterjesztésből világos, hogy ez a ‘megoldás’ nem volt kívánatos sem Magyarországnak, sem Csehszlovákiának számára. Talán azért, mert a nagyhatalmi döntés újabb, kompromisszumos határt húzott volna meg, mely valójában nem szolgálta volna

nem marad más, mint a magyar küldöttség *biztosítékot* kérjen, hogy Csehszlovákia a vízállás szabad alakulását semmilyen módon sem fogja gátolni, illetve a medret karbantartja vagy annak a magyar hatóságok általi karbantartásához hozzájárul a Mosoni-Duna-ág hozzá kerülő részében, addig is, amíg e kérdéseket a két ország nem rendezi nemzetközi egyezményben.

A Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság Pozsonyban a legelső ülését 1947. október 11-én tartotta meg,¹³ melyen *Horváth Iván*, a csehszlovák küldöttség elnöke bejelentette, hogy kormánya úgy határozott, hogy október 15-én reggel 5 órakor *átveszi* a békeszerződés által Csehszlovákiának ítélt területet. Ez a bejelentés az abban foglalt igen rövid határidő miatt a magyar küldöttséget meglepetésként érte, és *Kiss Roland*, a magyar küldöttség elnöke az ezzel kapcsolatos vita során megkérdezte, hogy a csehszlovák delegáció a három település kataszteri határával *azonos* határvonalat elismeri-e? Kérdésére Horváth Iván közölte, hogy ez a magyar értelmezés *félreértésen* alapul szerinte, mert Magyarországnak *nemcsak* a három községet kell átadni, hanem körülbelül 5 km² nagyságban Rajka község *egy részét is*. A békeszerződés csak általánosságban veszi alapul a kataszteri határt, amíg nem alkalmaz eltérő földrajzi meghatározást. Egyébként is, nézete szerint, a *térképet* kell irányadónak tekinteni. Szondy Viktor a magyar küldöttség nevében nyomban reagált erre, miszerint épp az ellenkezőjét bizonyítják a nemzetközi precedensek: ha ellentét van a térkép és a szöveg között, irányadó csak a *szöveg* lehet. Ráadásul a békekonzferenciának is az volt az *intenciója*, hogy Rajka község egész területét, mivel ott van a zsilip, Magyarországon hagyja. Szondy Viktor érvelésében ne csak a klasszikus, szöveget előtérbe helyező nemzetközi jogi szabályt vegyük észre, hanem azt is, hogy vizsgálja a célt, amit a jogalkotók maguk elé tűztek. Ez megfelel a szerződés teleologikus értelmezésének (*interpretatio teleologica*).¹⁴ Az ülés megszakadt, a Határrendező Bizottság által kiküldött albizottság a helyszínt másnap meglátogatta.¹⁵

---

egyik fél érdekét sem. *Előterjesztés a Minisztertanácshoz!* MNL OL XIX-J-1-a (Külgyminisztérium Békeelőkészítő Osztály, 1945-1951), iktató szám nélkül/1947, 94. doboz.

¹³ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar-csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 11-én délelőtt 10-órákor tartott üléséről.* MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „A Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság jegyzőkönyvei 1947. október 11-től 1947. december 16-ig”, iktató szám nélkül/1947, 69. doboz.

¹⁴ Létezik olyan megközelítés is, mely a célvizsgálatot történeti értelmezésnek tekinti: FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intéstitúciói*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 73. Tanulmányunkban Nagy Károly terminológiáját használjuk. NAGY KÁROLY: *Nemzetközi jog*. Bp., Püski, 1999. 379-383. Nézetével szemben a teleologikus értelmezést nem a logikai értelmezés részeként vesszük figyelembe, hiszen míg a teleologikus értelmezés során a jogalkotó célját vizsgáljuk meg (‘miért’), addig a logikai értelmezéskor a szöveg nyelvtani értelmén túl, de még mindig a szövegen belül keressük az összefüggéseket (‘azért-mert’). Egyetértünk azonban Nagy Károllyal abban, hogy a szöveg valódi értelmétől nem lehet eltérni célvizsgálattal, a jogalkotói célnak és a szövegnek szükségszerűen összefüggésben kell lennie egymással. A *szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény* a teleologikus értelmezésről így rendelkezik: „A szerződést [...] tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.” 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről. 31. Cikk 1.

¹⁵ Az albizottság magyar tagjai dr. Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Hazay

Habár a helyszínen magyar részről a vízügyi érvek ismét elhangzottak, azokat a csehszlovák fél a Határrendező Bizottság október 13-i ülésen *nem* tartotta megalapozottnak. Nézete szerint ugyanis a Mosoni-Duna a Fő-Dunán levő hordaléki zátony miatt *feltöltődik*, és ezt a feltöltődést bárminemű technikai beavatkozással, állandó jelleggel lehetetlen meggátolni. A hordalékszátóny a zsilip felett már akkora, hogy a Mosoni-Dunát legalább az alacsony vízszabályozás magasságáig elzárja. A zsilip feletti Mosoni-Duna kotrása pedig olymértékű állandó költségeket igényelne, amelyek lehetővé tennék azt a kedvezőbb megoldást, hogy a zsilip alatt folyó Mosoni-Dunának az ellátását olyan ághoz kapcsolják, amely nem töltődik fel. Válaszában a magyar küldöttség leszögezte, hogy a vízjogi kérdéseket pusztán azért ismertette, hogy rámutasson, mi vezette a párizsi békekonferenciát, hogy a határvonal Rajka község északi kataszteri határát kövesse. A magyar álláspontban itt már nemcsak az *interpretatio teleologica*t érjük tetten, hanem megjelenik mellette az 'ítélt dolog' (*res iudicata*) klasszikus eljárásjogi elve: a vízügyi szempontokat a párizsi békekonferencia már mérlegelte, tehát szükségtelen újra döntést hozni e kérdésekben. A magyar fél továbbá kifejtette, hogy a szerződésnek nincs olyan rendelkezése, mely Magyarországot arra kötelezné, hogy a három község kataszteri területén kívül más község kataszteri határába eső területet is átengedjen. A szerződés már eleve számolt azzal az eshetőséggel, hogy a térképi berajzolások a szöveg rendelkezéseitől eltérhetnek, és éppen e hibák kiküszöbölése végett tette a Határrendező Bizottság feladatává, hogy az új határ pontos vonalrészleteit a helyszínen állapítsa meg.¹⁶ A logikai értelmezés (*interpretatio logica*) módszerével találkozunk ezen a helyen, hiszen a szerződést értelmező fél itt elsősorban *nem célt*, hanem *okozati összefüggést* keres. A csehszlovák küldöttség azonban 'ügyesen' fordította ezt az érvet Magyarországgal szembe: Határrendező Bizottság létesítésének semmi értelme sem lett volna, ha az új határ a kataszteri határoktól sehol sem térne el. Viszont – nézetünk szerint – a csehszlovák érvelésnek azon része nem tekinthető helyesnek, amelyben a békeszerződésben foglalt távolsági adatokat mechanikusan ismétli meg, hiszen azok ott csak *körülbelüli* értékeként szerepelnek. Továbbá az az állítása sem helyes, hogy a békeszerződés szerint Magyarország átengedi a térképeken jelölt területet, mivel a szöveg akként szól, hogy ezek a területek a térképeken „láthatók”, illetve vannak „megjelölve”.¹⁷ Az álláspontok megmerevedtek, Kiss Roland nyomatékosan közölte: „A magyar delegáció [...] meg van győződve arról, hogy amennyiben a csehszlovák hatósági közegek Horvátjáfalu, Oroszvár és Dunacsun községeket a csehszlovák kormány eltökélése szerint egyoldalú intézkedéssel birtokba vennék, - bizottsági átadás nélkül

---

István pénzügyminisztériumi miniszteri osztályfőnök, Zalányi Andor földművelésügyi minisztériumi miniszteri tanácsos, Czebe Jenő vezérkari alezredes, Bogárdi János a Vízrajzi Intézet igazgatója és Jakabffy Imre kartográfus voltak.

¹⁶ „A Magyarország és Csehszlovákia között az előző alpontban megállapított új határ pontos vonalrészleteit a helyszínén Határrendező Bizottság fogja kijelölni, amely Bizottság a két érdekelt kormány képviselőiből fog állani. A Bizottság munkálatait a jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónap alatt befejezi.” *Párizsi békeszerződés* 1. Cikk 4. d)

¹⁷ Ismét nem idézzük a szerződésszöveget, ld. tanulmány első fejezetét és a 4. és 5. számú jegyzeteket.

és anélkül, hogy a Határrendező Bizottság a d./ alpont szerint munkáját befejezte volna, tehát az új határ pontos vonalrészleteit kijelölte volna –, ezt a tényt magyar részről a *békeszerződés* vonatkozó rendelkezései *megsértésének* tekintenék. Amennyiben pedig Rajka község 1938. évi január hó 1-jén fennállott északi kataszteri határát átlépnék, ezt a tényt a magyar állami *szuverenitás megsértésének* tekintenék.¹⁸ Október 14-én Horváth Iván bejelentette, hogy Csehszlovákia a következő nap csak a három községet veszi át kataszteri területükkel együtt, a vitatott területet nem.¹⁹

Miután a három település átadása rendben megtörtént, az október 16-i ülésen Kiss Roland ismét felvetette a vitás terület kérdését. Megkérdezte, hogy a csehszlovák küldöttség a birtokba vett területeken túlmenő területek igényléséhez ragaszkodik-e, és ha igen, ennek a további igénylésnek a határvonalát is jelölje meg.²⁰ Horváth Iván a következő napon *ingerült* választ adott, miszerint a csehszlovák delegáció már *nyolc napja* tartja fenn ugyanazt az álláspontot, ami a békeszerződéshez csatolt térképből tűnik ki, és amely a békeszerződés szövegével *azonos*.²¹ Figyeljük meg, hogy a csehszlovák álláspont mennyire *nem* koherens, míg az október 11-i, első ülésen a térkép elsőbbségét hirdette, addig október 17-én már tagadta, hogy a térkép és a szöveg között eltérés lenne. A vitás terület kérdését nem véletlenül feszegette Kiss Roland, úgy tűnt, hogy a határkitűzést és a vitás területtel kapcsolatos politikai kérdést a csehszlovák küldöttség összemossa: „Amennyiben a csehszlovák delegáció a magyar delegációnak azt az előzékenységét, hogy már a határok végleges megállapítására irányuló tárgyalások bejezése *előtt* kirendelte a maga műszaki szakembereit a nem vitás vonalrész helyszíni kitűzésére, arra használná fel, hogy a helyzetet a végleges határok megállapítása tekintetében *elhomályosítsa*, - a magyar delegáció kénytelen volna kormányának megfontolásra ajánlani, nem kellene-e a teljes határvonal végleges megállapításáig *felfüggeszteni* a magyar műszaki közegek közreműködését a nem vitás vonalszakaszon is?” Azaz a csehszlovák fél tudtára adta, hogy a műszaki szakemberek kirendelése magyar részről nem tekinthető *igényről való lemondásnak*. A békeszerződés *értelmezését* ugyanis – és ennek megfelelően a határnak térképen való megjelölését is – a Határrendező Bizottság feladatának tekinti. Nagyon fontos gondolatnak tartjuk ezt, melyben világosan kifejeződik a Határrendező Bizottság

¹⁸ *Jegyzőkönyv mely felvétellett a magyar-csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 13-án d.e. 10-órakor tartott üléséről.* I. számú melléklet: *Jelentés az új magyar csehszlovák határterület tanulmányozására X.12.-én kiszállt magyar szakértői bizottság helyszíni szemléljéről.* II. számú melléklet: *A csehszlovák-magyar határrendezési Bizottság 1947. október 11-én tartott ülésének határozata alapján kiküldött csehszlovák albizottságnak jelentése.* III. számú melléklet: *A magyar delegáció deklarációja.* IV. számú melléklet: *Csehszlovák válasz a magyar delegáció elnökének 1947. október 13.-án 13.⁴⁰-kor tett nyilatkozatára.*

¹⁹ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar-csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi október hó 14-én délelőtt 11 óra 20 perckor tartott üléséről.*

²⁰ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar csehszlovák határ rendező bizottság 1947 október hó 16.-án d.e. 10 órakor tartott üléséről.* Kiss Roland a magyar delegáció meghatalmazását csak ekkor, már a három település átadását követően mutatta be.

²¹ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar-csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. október 17.-én d.e. 10 órakor tartott üléséről.* Az alább idézett szövegrész a I. számú mellékletben.

szerepe, olyannyira, hogy tanulmányunk elkészítéséhez is ez adta az ötletet, hogy a nemzetközi szerződés értelmezésének módszereit épp a Határrendező Bizottság jegyzőkönyvi anyagában kutassuk fel. A csehszlovák fél október 18-án úgy magyarázta álláspontját, hogy két vonalat gondolt kijelölni a vitás terület kapcsán, egyrészt, amely a magyar delegáció szerint, másrészt, amely a csehszlovák delegáció nézete szerint képezné az új országhatárt. Még történeti távlatból is furcsa, amekkora költség- és munkatöbblettel ez a megoldás járt volna. Arra a kérésre pedig, hogy a csehszlovák delegáció jelölje meg a térképen azt a vonalat, ameddig kiterjednek a területi igényei, azt a választ adta, hogy nem tehet mást, mint rámutat arra a határvonalra, mely a békeszerződéshez csatolt térképen van. Az új határ berajzolása a magyar delegáció feladata.²²

A magyar küldöttség ekkor életbe léptette a 'B-tervet', a Minisztertanácstól felhatalmazását kérte, hogy *engedményeket tehessen* a régi gútor-rajkai kataszteri határ és a határügyi tárgyalások idején fennálló rajkai kataszteri határ között fekvő területet tekintetében.²³ Az október 22-i ülésen²⁴ ismét hangsúlyozta, hogy a térkép a szöveggel nyilvánvaló *ellentétben* van, mert a térkép nem veszi figyelembe, hogy merre vonul Rajka északi kataszteri határa, így a visszaeresztő csatornát Csehszlovákiának hagyja. A nemzetközi jogban és a nemzetközi gyakorlatban elfogadott értelmezési szabályok szerint, amennyiben a térkép és a szöveg között eltérés mutatkozik, a szöveget kell irányadónak tekinteni. Ezt az elvet fogadta el a *trianoni békeszerződés* is,²⁵ amely arra való tekintettel, hogy a párizsi békeszerződés nem tartalmaz más értelmezési szabályt, irányadó a jelen esetben is. Tanulmányunkban törekszünk arra, hogy az ülések során újból és újból feltűnő ugyanazon érveket ne ismételjük folyamatosan, itt azonban a szöveg elsőbbségét rögzítő értelmezési szabály újbóli említésének nyomós oka van: a magyar fél azt immár a *korábbi* békeszerződésre való tekintettel hivatkozta, azaz már a nemzetközi jog *rendszerében*, azonos féllel kötött, azonos jellegű szerződésben keresi a megoldásokat (*interpretatio systematica*)²⁶,

²² Az október 18-i jegyzőkönyv hiányzik, azonban megvannak a mellékletei. Kérdés lehet, hogy jegyzőkönyvet egyáltalán készítettek-e, hiszen az üléseken főleg a mellékletekben foglalt állásfoglalásokat olvasták fel. IV. számú melléklet: *Csehszlovák álláspont a határ kérdésben 1947. október 18.-án*.

²³ *Előterjesztés a Minisztertanácshoz!* Ld. a 12. jegyzetet.

²⁴ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar-csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 22.-én délelőtt 10⁰⁰-kor tartott üléséről*. I. számú melléklet: *Csehszlovák delegációnak a határkérdésben október hó 18-án közölt nyilatkozatára a magyar delegáció az alábbiakat állapítja meg*. II. számú melléklet: *A Csehszlovák delegáció nyilatkozata az új országhatár végleges megállapítása tárgyában*. Az I. melléklet 2. oldala hiányzik, de egy másik állagból sikerült pótolni: MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Határ-kérdés”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz.

²⁵ „A jelen Szerződésben leírt határoknak megállapított részei a jelen Szerződéshez mellékelte 1:1,000,000 léptékű térképen meg vannak jelölve. Abban az esetben, ha a szöveg és a térkép közt eltérés mutatkozik, a szöveg lesz az irányadó.” 1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Szíámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. 28. Cikk.

²⁶ „A szöveggösszefüggés mellett figyelembe kell venni [...] a nemzetközi jognak a részes felek viszo-

a szöveg elsőbbségét nem pusztán értelmezési alapelvként hivatkozta. A magyar küldöttség a *tévedést* arra vezette vissza, hogy elavult, csehszlovák nyomású 1:75.000-es katonai térképet használtak a határmegállapító bizottságok Párizsban, amely nem tüntette fel mindenütt világosan a kataszteri határokat. A térkép alapján *téves* távolsági adatok kerültek a *szövegbe*: Rajka község kataszteri határa a 128. magassági ponttól északra a Dunát még körülbelül *sem* két kilométerre éri el, és *csak* 3,12 km-re van a rajkai templomtól légvonalban számított pont a békeszerződés szövege szerinti 3,5 km-rel szemben.²⁷ Ráadásul az *eredeti* térképlapokon a 128-as magassági pont sem volt rögzítve, pusztán a párizsi békeszerződéshez csatolt térképen jelöltek meg a kérdéses területen *sok* 128. magassági pont közül egyet. Jól látható tehát az, hogy a magyar küldöttség megvizsgálta az előkészítő anyagokat (*'travaux préparatoires' / 'preparatory work'*), így érvelésében a történeti értelmezés (*interpretatio historica*)²⁸ is helyet kap. A Határrendező Bizottság szerepét most abban látta, hogy a szöveg szerinti kataszteri határok pontos fekvését megállapítsa, azaz a békeszerződést szövegének nyelvtani értelme szerinti, *megállapító értelmezéssel* ellássa. Hangsúlyozta, hogy a békeszerződés szövege sehol sem utal arra, hogy bárhol is Rajka északi kataszteri határától *eltérően* kellene meghúzni a határvonalat, és hogy a három településen kívül egy *negyedik* község kataszteri területéből is át kellene engedni Csehszlovákiának. Ami pedig a *természetes határra* irányuló csehszlovák igényt illeti, a magyar küldöttség kifejtette, hogy ilyen az Ipolyság-Sátoraljaújhely szakaszon sincs; a kataszteri határvonalon húzódó nyiladék alig valamivel szűkebb, mint a Csehszlovákia által kívánt határ nyiladéka, és azt bármikor szélesebbre lehet növelni, bár a magyar küldöttség bízik abban, hogy a két állam közötti jó viszony szükségtelenné fogja tenni, hogy *katonai* szempontokból volt határokkal kelljen egymástól elzárkózni. A visszaeresztő csatorna hasonló jellegű folytatása a töltéstől északra lévő árok volna, és nem a gát, amelynek vízügyi szempontok miatt is, amely oldalt *védi*, azon kell maradnia. A töltés ezen a szakaszon a rajkai zsilip *tartozéka*. Végül a magyar küldöttség érthetetlennek tartotta, hogy a térkép *tévedése* alapján Rajka községből is területet igényel Csehszlovákia, hogy így az ott élő mintegy *nyolccsaládni* magyar lakosságot a felségterülete alá vonja, és egyben Rajka község egységes községi gazdálkodási rendszerét is megbontsa. A vízügyi és a gazdasági szempontok tehát a kataszteri határok mellett szólnak. A Csehszlovák állásponttal szemben, inkább csak *megnehezíti* a csempészet megakadályozást és a *határőrzetet*, ha a rajkai lakosok

nyában alkalmazható bármely idevonatkozó szabályát.” *Bécsi egyezmény a szerződések jogáról* 31. Cikk 3. c)

²⁷ Ezt a 380 méternyi eltérést, bár Magyarországot hátrányosan érintette, a magyar küldöttség már az október 13-i ülésen „tárgyilagosan” tudomásul vette.

²⁸ „Igénybe lehet venni az értelmezés kiegészítő eszközeit – ideértve a szerződést előkészítő munkálatokat és megkötésének körülményeit is – annak érdekében, hogy a 31. Cikk alkalmazása folytán kapott értelem megerősítést nyerjen, vagy hogy az értelem megállapítható legyen abban az esetben, ha a 31. Cikk szerinti értelmezés [...] félreérthető vagy homályos értelemhez, vagy olyan eredményre vezetett, amely nyilvánvalóan képtelen vagy ésszerűtlen.” *Bécsi egyezmény a szerződések jogáról* 32. Cikk.

mint kettősirtokosok állandóan a Gútor-szigetre, mint csehszlovák területre járnának át birtokuk művelésére.

A csehszlovák küldöttség álláspontját még aznap kifejtette, mely szerint a magyar javaslat nem alkalmas országhatárnak, mert nehezen őrizhető és áttekinthetetlen. A békeszerződésnek az volt a *célja*, hogy természetes határt állapítson meg (*interpretatio teleologica*).²⁹ Ámbár a csehszlovák küldöttség elismerte, hogy a békekonferencia nem volt elégségesen tájékoztatva arról, hogy hol van a kataszteri határ helye, azt állította, hogy a békeszerződés *pontos* távolságokat jelöl meg. Véleménye szerint ezek a kimérések kijavíthatók a határrendezésnél *jelentéktelen* mértékben, a magyar delegáció kívánsága szerint azonban a békeszerződésben foglalt 2 km távolság *5 km felé* emelkedne, amely különbség már nem jelentéktelen, hanem a békeszerződéssel *ellentétes*. A magyar delegáció a 128. magassági pontot tévesen azonosította, mert csak az a 128. magassági pont jöhet számításba, amely a békeszerződéshez csatolt térképen jelölve van. A békeszerződés magyarátzatánál irányadó az *orosz* és az *angol* szöveg,³⁰ a magyar delegáció azon állítása, hogy a békeszerződés szerint Magyarországnak marad a zsilip és a levezető csatorna, a *rossz magyar fordításból* ered. Az orosz szöveg szerint Magyarországon marad a „водослив”, az angol szöveg szerint a „spillway”, melyek *nem fedik* a magyar „visszavezető csatorna” kifejezést. „Водослив” és „spillway” kifejezések alatt csak azt a csatornát értették a békekonferencián, amelyen a zsilip *áll*, mert azt a vízi utat, amelyet Magyarország ilyen címen igényel, nem lehet soha „csatornának” nevezni, miután az a *rendes folyóág*. A Csehszlovák érvelésnek talán a legérdekesebb része ez, melyben nemcsak a szöveg nyelvtani értelmezése (*interpretatio grammatica*)³¹ jelenik meg, hanem rámutat arra is, hogy még az sem világos a szerződés szövegét és a földrajzi helyeket összevetve, hogy a „visszavezető csatorna” voltaképpen csatornát vagy rendes folyóágot fed-e. (Ld. ezzel kapcsolatban a tanulmányhoz csatolt magyar térképmellékletet, mely szintén „Császárligeti Dunaág”-at tüntet fel.) A csehszlovák küldöttség végül kifejtette, hogy nézete szerint a békeszerződés nem akart a kataszteri határhoz ragaszkodni egy értéktelen, ártéri területen (*interpretatio logica*)³², és pont azért, mert a vitás terület ártéri és gazdaságilag értéktelen, nem jöhet számításba a kettősirtokosok kérdése sem. Viszont Csehszlovákia a lehető legnagyobb mértékben hozzá fog járulni a vízügyi kérdések rendezéséhez. A gazdasági szempontok tehát nem győzték meg

²⁹ Azt a nézetét, hogy a határőrzés biztosítása, a csempészség megakadályozása és a terep áttekinthetősége szempontjából a békeszerződésben kijelölt határ *célszerűen* lett megállapítva, a csehszlovák küldöttség már az október 13-i ülésen hangoztatta. Arra hivatkozott, hogy természetes határ és könnyen ellenőrizhető vízi akadály a csatorna, ezzel szemben az erdőn át vezető határ a csempészek részére és az illegális határátlépésre jó alkalom volna.

³⁰ *Párizsi békeszerződés* 42. Cikk. Vö. *Bécsi egyezmény a szerződések jogáról* 33. Cikk.

³¹ „A szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint [...] kell értelmezni.” „Valamely kifejezésnek különleges értelmet kell adni, ha megállapítható, hogy a részes feleknek ez volt a szándékuk.” *Bécsi egyezmény a szerződések jogáról* 31. Cikk 1. és 4.

³² Azért nem *interpretatio teleologica*-nak tekintjük ezt, mert nézetünk szerint itt elsősorban nem a jogalkotói cél, hanem az ok-okozati összefüggés jelentik meg. A kataszteri határok *azért* nem érdekesek, mert a területnek ártéri a jellege.

a csehszlovák felet, sőt, kijelentette, hogy a vitás terület nemcsak Rajka kataszteri határának, hanem Gútor község kataszteri területének is része. Ezzel világossá vált, hogy Csehszlovákia nem fogja elismerni az 1938-as kataszteri határt, tehát, ha a kataszteri határnak sikerül is érvényt szerezni, azt csak az 1918-as helyzetnek megfelelően lehet megállapítani. A tárgyalások azonban még mindig nem tartottak itt.³³

A következő tárgyalási napoknak a határkérdés nem volt napirendi pontja, a magyar küldöttség erőt gyűjtött egy végső próbálkozásra. Így csak bő egy héttel később, az október 30-i ülésen³⁴ került felolvasásra nyilatkozata, mely szerint *kizárólag* Rajka kataszteri határát hajlandó elismerni végleges magyar-csehszlovák határvonalnak, még annak ellenére is, hogy annak terepponti megjelölései nem egyeznek a szövegben leírtakkal. A békekonferencián ugyanis épp akörül folyt döntő vita, hogy miként vonható olyan határ a két állam között, mely a zsilipet és az ahhoz tartozó visszaeresztő csatornát magyar területen hagyja. Amikor a békekonferencián felmerült az a terv, hogy a határ a térképbe berajzolt vonal legyen, a magyar delegáció 1946. október 2-án kelt levelében nyomban tiltakozott az ellen, és olyan rendelkezés felvételét kérte, amely Magyarországon hagyja a rajkai zsilipet és azt a *medret*, amely a Kis-Dunát (a Mosoni-Duna-ágot) a Nagy-Dunával köti össze. Ilyen előzmények után került be a békeszerződésbe az a fordulat, amely kifejezetten Magyarország megnyugtató végett kimondja, hogy a zsilip és az ahhoz tartozó visszaeresztő csatorna (*passé-déversoir*, *spillway*, *водослив*) Magyarország területén marad (*interpretatio historica*). Levezető csatorna minden zsiliphez *tartozik*, mivel a zsilip elzárása esetén a vizet a zsilip-kapu elől el kell vezetni. A francia „*passé-déversoir*” kifejezés ezt az oldalra való elvezetést, elfordítást fejezi ki, amelyet teljesen fed az angol „*spillway*” és az orosz „*kiöntő*” („*водослив*”) szó is. A *Larousse szótár* szerint a „*déversement*” „*action de déverser les eaux d'un canal*”-t jelent, azaz

³³ „A csehszlovák delegáció vezetője dr. Horváth Iván meghatalmazott miniszter a szlovák nemzeti bizottság alelnöke ülésén kívül folytatott megbeszélések során ismételtén kijelentette, hogy ő és vezetése alatt álló delegáció hajlandó lenne bizonyos méltányos engedményekre, de vegyük figyelembe a belpolitikai viszonyait. Ő ugyanis kommunista pártállású, és ha engedményeket tesz[,] a csehszlovákiai, közelebbről a szlovákiai jobboldali reakciós pártok, amelyek igen jelentékeny erőt képviselnek Szlovákiában, azonnal azzal a váddal illetnék a csehszlovák delegációt, hogy kedveznek a magyaroknak, ebből agitativumot csinálnának a csehszlovák baloldal ellen, hogy a közvélemény előtt ezzel is kompromitálják őket.

Elmondta, hogy a jobboldalnak ilyen kompromitáló törekvése jelentékeny visszhangra számíthat Csehszlovákiában, mert a szlovák nép még nem esett át a történelmi fejlődésnek azon a fázisán, amelyen a magyar nemzet már túl jutott az elmúlt 67-es korszak folyamán. A szlovák nemzet most éli át történelmi fejlődésének azt a fázisát, amelyet a legtúlzóbb sovinizmus jellemez. Ez magyarázza meg azt a merevséget, amelyet a legméltányolandóbb magyar igényekkel szemben tapasztalunk kell. Kérte, hogy ezeket a szempontokat vegyük figyelembe tárgyalásaink során és igényeink kielégítésénél. Budapest, 1947. évi november hó 6.-án”

Pótlás a Határrendező Bizottság jelentéséhez. MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Külglybe jelentések”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz.

³⁴ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a magyar-csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 30.-án délelőtt 10³⁰-kor tartott üléséről.* I. melléklet: *A Magyar delegáció nyilatkozata az új országhatár végleges megállapítása tárgyában.*

olyan tevékenységet, melynek célja a víznek valamely csatornából való elvezetése. A rajkai zsilipnél ezt a feladatot a *Császárligeti csatorna* látja el, amely a Kis-Dunát a Nagy-Dunával köti össze. Az *interpretatio grammatica* iskolapéldáját láthatjuk a fentiekben: a magyar küldöttség a „déversement” szó jelentését a Larousse szótárban kereste meg. Vegyük észre azt is, hogy magyar fél a *francia* nyelvből indult ki, ehhez képest a ‘hiteles’ angol és orosz szöveget csak másodlagosnak tekinti. A magyar küldöttség továbbá hangsúlyozta, hogy amennyiben a zsilip alatti medret kellene érteni a „csatorna” szó alatt, akkor a békeszerződésben teljesen *felesleges* volna a külön megjelölés és kifejezés használta. Ugyanígy, ha a térképbe berajzolt határvonal lett volna a békeszerződés alkotóinak intenciója, akkor a szövegrész is kifejezetten leírta volna, hogy a kataszteri határ és a dunacsúni Duna-ág találkozásától a határ a továbbiakban – a kataszteri határtól eltérve – a visszaeresztő csatorna *mentén* halad. Így nem kellett volna nehezen megállapítható távolságokkal körülírni azt a pontot, ahol a határ a Duna vonalával találkozik. Az *interpretatio logica* szép példája ez, amely nem jogalkotói célt keres, hanem a szövegen belül vizsgálja az okozati, ‘azért-mert’ összefüggéseket. A magyar küldöttség felhívta a figyelmet arra is, hogy a békeszerződés szövegében természetes határookra utalás *sehol* sincs, a szöveg csak kataszteri határt említ. Magyarország természetesen kötelezettséget vállalt arra, hogy saját területén végzett erdőirtással épp oly szélességben áttekinthetővé tesz bármely határvonalat, mint amilyen széles nyiladék a dunacsúni gáttól északra húzódó árok, illetve a visszaeresztő csatorna mentén van. A magyar küldöttség rámutatott, hogy egy *mérési hiba* lehetett az, ami tévedést okozott. A régi rajkai kataszteri határnak a Dunával való találkozási pontját egy 128-as háromszögelési pontig mérték vissza, de amikor ennek a szövegben rögzített határvonalnak megtörtént a térképbe való berajzolása, egy *másik* 128-as magassági ponttól mérték fel a távolságokat. Így a berajzolásakor olyan határvonal keletkezett, amely a kataszteri határokkal egyáltalán nem egyezett, és a rajkai visszaeresztő csatornát is elmeszette. Ezt a következtetést a magyar küldöttség onnan vonta le, hogy egy olyan 128-as magassági pont minden régi osztrák–magyar, magyar és csehszlovák 75.000-es térképen fel van tüntetve, amelytől a Gútor és Rajka község közti Trianon előtti kataszteri határnak a Dunával való találkozási pontja a békeszerződés szövegében leírt távolságnak *körülbelül* megfelel, ez a háromszögelési pont egyedül csak a békeszerződés mellékletét képező térképlepon nem szerepel. Végül a magyar küldöttség jelezte, hogy a kérdéses terület *vitathatatlanul* Rajka kataszteri területének része.

Miután a fenti érvelést felolvasta Kiss Roland, Horváth Iván közölte, hogy csak később kíván válaszolni a nyilatkozatra. Ez a válasz azonban *elmaradt*, mert időközben megváltozott a csehszlovák álláspont *Prágában*. Még hozzá egy *ebéd* alatt. Mivel Kiss Roland is tapasztalta, hogy a tárgyalások tapodtat sem haladnak – részben a csehszlovák küldöttség nem teljes körű felhatalmazása miatt –, azt javasolta, hogy mindkét delegáció elnöke lépjen érintkezésbe Clementis³⁵ külügyi államtit-

³⁵ A csehszlovák „Rajk”. Vladimír Clementis 1945-től külügyminisztériumi államtitkár, 1948-ban Jan Masaryk helyett lett külügyminiszter. Burzsoá nacionalizmus vádjával 1952-ben felakasztották.

kárral Prágában. Horváth Iván intézkedett, így Kiss Roland és Szondy Viktor már október 27-én találkozni tudott Clementissel, aki többedmagával fogadta őket. Délután Clementis meghívta őket ebédre, amelyen ugyan Horváth Iván is részt vett, Clementis azonban az ebéd során lehetővé tette, hogy Kiss Roland *négyszemközt* beszélhessen vele. Ennek nyomán Kiss Roland a 'külügybe' jelentette, hogy a csehszlovák álláspont akként foglalható össze, hogy a csehszlovákok kitaranak amellett, hogy a magyar államvagyon minden részletében kárpótlás nélkül szálljon át a csehszlovák államra az átengedett területen, amennyiben tehát a magyar fél *pénzügyi* kérdésekben engedményeket tesz, úgy ők együtt fognak működni a *többi kérdés méltányos* rendezésében. *Gentlemen's agreement*³⁶ jött létre.³⁷

Így a Határrendező Bizottság december 11-i ülésén³⁸ Kiss Roland bejelentette – hivatkozva Horváth Ivánnal való előzetes egyeztetésére –, hogy a két delegáció *megállapodásra* jutott a vitás terület kérdésében: az új magyar-csehszlovák országhatár az új magyar-csehszlovák-osztrák hármass határponttól keletre, egészen a Duna főfolyásáig az 1918. évi *rajakai északi kataszteri határ* mentén vezet. A két küldöttség a térképen³⁹ megjelölte a határvonalat, majd azt a zárójegyzőkönyvhöz csatolta. Továbbá megállapodott abban, hogy a békeszerződés ekénti értelmezését mindkét ország kormánya a Szovjetunióval közölni fogja. A december 13-i ülésen⁴⁰ elvégezték a határon az 'utolsó simításokat' is: mivel az előző napi helyszíni szemlén megállapították, hogy a kataszteri határ közvetlenül a Duna főfolyásánál 'S' alakban húzódik, mindkét küldöttség hozzájárult ahhoz, hogy ezt a vonalat a határmérnökök kiegyenlíthetik.

³⁶ Nem formaszzerű, írásba nem foglalt, az adott szóra épülő, hallgatólagos államközi megegyezés. Az 'úriember megállapodást' általában nem szokás nemzetközi szerződésnek tekinteni, mivel az nem az államokat, hanem csupán az abban résztvevő politikusokat köti, és csak addig, amíg funkciójukat betöltik. NAGY i. m. 344. Mindezt csak aláhúzza, hogy a pénzügyi igényekről *nem* mondott le Kiss Roland, a zárójegyzőkönyvbe pusztán annyi került, hogy a két küldöttségnek e kérdésben nem sikerült megállapodnia. Nem veszett el tehát a lehetősége annak, hogy a pénzügyeket később *más* magyar-csehszlovák vegyesbizottság tárgyalhassa.

³⁷ *Jelentés a Határrendező Bizottság munkájának állásáról 1947. november hó 2-án.* MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz. Fokozatosan 'puhult fel' a csehszlovák fél álláspontja, Kiss Roland október 24-én kelt jelentésében világosan látható ennek az egyik lépcsőfoka. Kiss Roland megemlíti, hogy Horváth Ivánnal tárgyaláson kívül folytatott *személyes* megbeszéléseiből azt feltételezi, hogy a csehszlovákok hajlandók lennének a térképi vonaltól valamennyire eltérni, de nem tovább, mint a levezető-csatorna *északi* partjáig. Jól látható az is, hogy mennyire meghatározó szerepet játszottak a 'folyosói' informális kommunikáció csatornáik. *Határrendező Bizottság munkájának állása 1947. október 24-én.* Uo.

³⁸ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 11.-én d.e. 10 órakor tartott tárgyalásáról.* A tárgyalások novemberben szüneteltek, de nem szakadtak meg, azokat pusztán az iratanyag rendezése és a határozatok előkészítése végett függesztették fel.

³⁹ A tanulmány mellékleteként *nem* ezt a térképet közöljük, mert rossz minőségű. Helyette egy másik egykorú térképet mutatunk be, ami szintén a Határrendező Bizottság irathagyatékában található meg. MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, 71. doboz.

⁴⁰ *Jegyzőkönyv amely felvétellett a Magyar-Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. december hó 13.-án délelőtt 10 órakor tartott üléséről.*

3. Következtetések

Mindenekelőtt pontosítanunk kell azt, hogy nem a rajkai zsilip hovatarozásán volt a vita, hanem azon, hogy magyar vagy csehszlovák oldalra kerüljön-e az ahhoz tartozó *Császárligeti csatorna*. A tanulmány címébe egyrészt azért vettük fel a rajkai zsilipet, mert a korabeli sajtó is így interpretálta az eseményeket (ld. a bevezető idézetet), másrészt, mint a zsilip *tartozéka*, attól elválaszthatatlan volt a csatorna sorsa.

Az általunk választott alcímmel kapcsolatban merül fel a kérdés: a párizsi békeszerződés idézett szakaszának értelmezésére voltaképpen *miért* volt szükség? Azért, mert az értelmezés szükségessége a szövegbe bele volt *kódolva*, részben tudatosan, hiszen kimondta, hogy az új határ pontos vonalrészleteinek a kijelölése a Határrendező Bizottság feladata.⁴¹ E kódolás viszont *részben nem volt tudatos*, hiszen csak a szerződés értelmezésekor lett világos, hogy a szöveg a földrajzi helyek megjelölését illetően *nem* pontos, illetve, hogy a térkép a szövegnek nyilvánvalóan ellentmond. Ezek után aligha lehet furcsa, hogy a Határrendező Bizottság jegyzőkönyveiben felvonnul a szerződésértelmezés módszereinek színes sora.

A magyar küldöttség a 'déversement' szó jelentését a Larousse szótárban kereste meg (*interpretatio grammatica*); azzal érvelt, hogy ha a zsilip alatti medret kellene érteni a 'csatorna' szó alatt, akkor nem használna két különböző kifejezést a szöveg (*interpretatio logica*); utalt arra, hogy már a békeszerződés megszövegezése idején levélben tiltakozott a térkép szerinti határrendezés ellen (*interpretatio historica*); a szöveg elsőbbségét illetően hivatkozott a magyar-csehszlovák határt korábban megállapító trianoni békeszerződésre (*interpretatio systematica*); és már a kezdet kezdetén figyelmeztetett, hogy a békekonzferenciának is az volt a törekvése, hogy Rajka község egésze – mivel ott van a zsilip – továbbra is magyar területen legyen (*interpretatio teleologica*).⁴²

Nem kerülhetjük meg azt a kényes kérdést sem, hogy a szerződésértelmezés *eredménye* mi lett? A Határrendező Bizottság feladata az lett volna, hogy a szöveg pontos értelmét *megállapítsa*. Megállapító értelmezésnek azonban nem lehetett helye, hiszen a visszaeresztő csatorna Magyarországon hagyása mellett a szövegben foglalt

⁴¹ *Párizsi békeszerződés* 1. Cikk 4. d)

⁴² Az uzuális (gyakorlati) értelmezés értelemszerűen nem jelenik meg, hiszen épp az volt a kérdés, hogy a szerződést a gyakorlatban hogyan hajtsák végre. Vö. *Bécsi egyezmény a szerződések jogáról* 31. Cikk 3. a) és b). A fentiekben Nagy Károly nyomán csoportosítjuk így a nemzetközi szerződés értelmezésének *módszereit*, de hasonló felsorolást ad Bruhács János is. NAGY i. m. 381–382. BRUHÁCS János: *Nemzetközi jog I. Általános rész*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1998. 120. Más szerzők – mint Malcolm N. Shaw vagy Bokorné Szegő Hanna – inkább szerződésértelmezési *megközelítésekben* gondolkodnak: az *objektív* megközelítés a használt szavak értelmezése, a *szubjektív* megközelítés a felek eredeti szándékának kutatása, a *teleológiai* megközelítés pedig a szerződés tárgyának és céljának vizsgálata felfogásukban. SHAW i. m. 759. BOKORNÉ i. m. 80–81. Hasonló állásponton vannak a 'francia' tankönyv szerzői is: míg a „felek szándéka szerinti” és a „szöveg szerinti” értelmezési iskola a *voluntaristáké*, addig a „szerződés tárgya és célja szerinti” teleológiai iskola az *objektivistáké* nézetük szerint. NGUYEN QUOC DINH – PATRICK DAILLIER – ALAIN PELLET – KOVÁCS PÉTER: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris, 1998. 135.

távolsági adatok nem érvényesülnek még körülbelül sem, ha viszont a távolsági adatok teljesülnek, akkor a visszaeresztő csatorna – a másik szövegrésszel szemben – nem marad magyar területen. A szöveg értelmét tehát csak kiterjeszteni vagy megszorítani lehetett. A második világháborút követő *egyenlőtlen* történelmi helyzetben a békeszerződés *kiterjesztő* értelmezése következett be:⁴³ a magyar küldöttség csak úgy tudta megvédeni az általa képviselt érdeket, hogy Csehszlovákia a három községen túl a Gútor-sziget nagyobb részét is megszerezte, holott a békeszerződés azt még csak nem is nevesítette. Tehát a magyar félnek Rajka község 1938. január elsején fennálló északi kataszteri határából *engednie kellett*. Épp ellentétes eredményre jutunk azonban, ha megközelítésünknek nem a békeszerződés szövege, hanem az ahhoz csatolt *térkép* a kiindulási pontja. A magyar küldöttség a térképen meghúzott vonalat sikeresen *kijebb* toltta, a térkép értelmét ezzel *megszorítva*. Ebből a szemzőből nyilatkozott a sajtónak Kiss Roland is, miszerint a magyar küldöttség eredetileg Csehszlovákiának ítélt területeket a tárgyalások során vitássá tudott tenni.⁴⁴ E megközelítéssel nem értünk egyet, mert a térkép pusztán *grafikai* jelek összessége, ahol még az is kérdéses, hogy a szerződésértelmezés ismertetett módszerei egyáltalán érvényesíthetők-e. Másrészt megismételjük mi is: ha a szöveg és a térkép között ellentmondás van, a szöveg az irányadó a nemzetközi közjog szerint.

Mindazonáltal nem kárhozzatjuk el a magyar küldöttséget, hogy – a békeszerződés szövege ellenére – Rajka község 1938. január elsején fennálló kataszteri határából engedményt tett. A vesztes háború után a magyar küldöttség nemcsak nagyon nehéz történelmi helyzetben védekezett, hanem legalább annyira nehéz *jogi* környezetben. A térképpel szemben a szöveg elsőbbségét hirdette, csakhogy érdekét a szöveg sem szolgálta teljesen, az számára legfeljebb csak *előnyösebb* lehetett. Világosan utal erre a magyar küldöttség október 30-án felolvasott nyilatkozata, mely szerint kizárólag Rajka kataszteri határárt hajlandó elismerni végleges magyar-csehszlovák határvonalnak, *még annak ellenére is*, hogy annak terepponti megjelölései nem egyeznek a szövegben leírtakkal. A szöveg a 128-as magassági pontot közelebből nem határozta meg, hogy az a térképpel szemben is az érvelés támpontja legyen; hogy Rajka község hányadik évi kataszteri határáról van szó, arra csak következtetni lehetett; és még az is vitatható volt, hogy a „visszaeresztő csatorna” kifejezés valójában egy csatornát, vagy egy Duna-ágot fed-e. 1947-ben azonban még nem lehetett releváns kérdés, hogy lényeges tény tekintetében történt-e a *tévedés*⁴⁵ (*error essentialis*), illetve – mivel a békekonferencián csehszlovák térképet használtak – azt menthette-e volna a magyar fél (*error iustus et probabilis*). Ezt csak 22 évvel később fogalmazta meg érvényte-

⁴³ Ma – Bruhács János szerint – a nemzetközi jogban a megszorító értelmezés alkalmazását kell főszabálynak tekinteni, mivel az állami szuverenitás tiszteletben tartásának elvéből logikusan ez következik. BRUHÁCS i. m. 133.

⁴⁴ *Nyilatkozat a Világosság részére a rajkai határrendezés ügyében*. Bp. 1947. december 23. MNL OL XIX-J-1-k, 29/h. tétel, „Sajtó”, iktató szám nélkül/1947, 71. doboz.

⁴⁵ Tévedés: az egyik szerződő félnek fontos kérdésben a valóság szempontjából hamis képzetei vannak, de ennek nem a másik fél magatartása az oka. NAGY i. m. 370.

lenségi okként a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény.⁴⁶ A magyar küldöttségnek tehát *elvitathatatlan érdeme*, hogy a Császárligeti csatornát sikerült megtartania magyar területen.

Végül rá kell mutatnunk arra, hogy a *vízügyi szempontok* mennyire meghatározók voltak, épp ezért tett meg *mindent* a magyar küldöttség, hogy a rajkai zsiliphez tartozó visszaeresztő csatornát Magyarországon tartsa. *Százket* település árvízvédelme és belvízmentesítése múltott azon, hogy a rajkai zsilip megfelelő működése mennyire biztosított. Hagyományosan vizekben gazdag országgént tekintünk hazánkra, mégis, a *vízjog* – különösen a határveizeinkre vonatkozó egyezmények és a szomszéd-jogok – elhanyagolt területe a magyar nemzetközi jog-oktatásnak. Hallgatóinknak tehát ne csak a nemzetközi szerződés értelmezése kapcsán utaljunk a tanulmányban ismertetett esetre, hanem a vízjog oktatása kapcsán is említsük meg, hogy még a párizsi békekonferencia is méltányolta az árvíz- és belvíz elleni védekezési jogát a vesztesnek, melynek a magyar küldöttség, ha nehézségek árán is, de érvényt szerzett.

Térképmelléklet a következő oldalon látható.

⁴⁶ Ld. 48. Cikk. Jellegében hasonló eset az Amerikai Egyesült Államok függetlenségét elismerő 1783. évi brit-amerikai szerződésben merült fel, mely az Egyesült Államok és az akkor még brit fennhatóság alatt álló Kanada közötti határt húzta meg. A tárgyaló felek képviselői a határvonalat egy hegység tetején jelölték ki, később azonban kiderült, hogy az általuk kijelölt hely nem hegygerinc, hanem egy széles fennsík, melyen természetes határt nem lehet kialakítani. NAGY i. m. 370. Tévedéssel kapcsolatban Bruhács János az Egyesült Államok és Kanada határán lévő Szent Kereszt-folyó, illetve az Argentína és Chile közötti vízválasztó eseteit hozza. BRUHÁCS i. m. 122. A legtöbbet hivatkozott eset azonban Thaiföld és Kambodzsa „Preah Vihear-i templom”-ügye a tankönyvi irodalomban. Többek között: BOKORNÉ i. m. 74. és DINH–DAILLIER–PELLET–KOVÁCS i. m. 110.

